

**OBSERVATIONS ON AN APPROBATION OF A COURSE BOOK OF BULGARIAN
LANGUAGE FOR STUDENTS IN MEDICINE, DENTAL MEDICINE AND PHARMACY AT
PLOVDIV MEDICAL UNIVERSITY**

Lidiya Kavrakova

Plovdiv Medical University, Republic of Bulgaria Department of Languages and Specialized Training
Bulgarian Language Section lkavrakova@abv.bg

Milena Dineva-Muleshkova

Plovdiv Medical University, Republic of Bulgaria Department of Languages and Specialized Training
Bulgarian Language Section mdineva81@abv.bg

Abstract: This article presents observations and theses related to the approbation of a course book of Bulgarian language for foreign students, mainly English native speakers, at Plovdiv Medical University. There are a few basic concepts. The first explains the reasons behind designing a course book which meets the needs of the first year students doing their course in Medicine, Dental Medicine and Pharmacy in English. Of great importance is the fact that these students are neither in a preparatory class or IFS where studying Bulgarian as a foreign language takes much more teaching hours. Secondly, during the first two academic years the lectures and practice sessions that students attend are conducted in English which makes studying Bulgarian rather unnecessary. Bulgarian proves essential only during their third year when they need it for their clinical practical courses and the intercourse with the Bulgarian native speakers. Based on these observations it could be said that there is a demand for more appealing and innovative methods of teaching Bulgarian as a foreign language as well as new teaching materials. What is more, since doing different medical courses in English has been a growing tendency in the last few years it should be acknowledged and answered appropriately.

For a great majority of these students English is not their first language but the language of their tuition. For most of them communication in Bulgarian is limited just to the practical sessions at the Department of Languages and Specialized Training. This is the reason why these sessions should be comprehensive, practical, up to date, engaging, using variety of innovative approaches and IT. All these ideas are implemented in the course book which has been under approbation at the Bulgarian Language Section at DLST since the beginning of October.

The second concept in the observations is a methodological one. The present article outlines the strategy applied throughout the book to achieve phonetic, grammatical and lexical competencies, specific examples from the approbatory exercises alongside with a short linguistic analysis. The key vocabulary reflects the fact that foreign students do their academic courses in English and they need Bulgarian just in their everyday informal communication and seldom in their formal one. The authors support the idea of gradually introducing core vocabulary related to health and medical care during the second semester. In the second part of the book the texts are entirely based on medical topics related to the specificity of medical tuition. In addition, the article presents the lessons' structure and the authors' motivation to use English as a tool in the teaching process, but only when and if needed during the first term.

The theses outlined in the article are just another insight of teaching Bulgarian as a foreign language without claiming any theoretical value. The aim of the examples and observations is to share the authors' professional experience and ideas to create a course book with a difference, a course book reflecting the ongoing changes in the educational environment.

Keywords: approbation, Bulgarian language for foreigners, medicine, communicative approach

**НАБЛЮДЕНИЯ ВЪРХУ АПРОБАЦИЯТА НА УЧЕБНО ПОМАГАЛО ПО
БЪЛГАРСКИ ЕЗИК ЗА СТУДЕНТИ ПО МЕДИЦИНА, ДЕНТАЛНА МЕДИЦИНА И
ФАРМАЦИЯ В МУ – ПЛОВДИВ**

Лидия Кавръкова

Медицински университет – Пловдив, Република България Департамент за езиково и
специализирано обучение Секция „Български език“ lkavrakova@abv.bg

Милена Динева-Мулешкова

Медицински университет – Пловдив, Република България Департамент за езиково и специализирано обучение Секция „Български език“ mdineva81@abv.bg

Резюме: Настоящият доклад представя наблюдения и тезиси, свързани с апробацията на учебно помагало по български език за чуждестранни студенти, предимно англоезични, в МУ - Пловдив. Налице са няколко основни акцента. Първият е свързан с причините да бъде създадено учебно помагало, изцяло съобразено с нуждите на първокурсници, изучаващи специалностите „Медицина“, „Дентална медицина“ и „Фармация“ на английски език. На първо място сред тях е фактът, че тези студенти не са в подготвителен курс или ИЧС, където изучаването на българския език като чужд е с много по-голям хорариум; на второ място имаме предвид, че студентите провеждат упражнения по специалността и слушат лекции на английски език, което през първите две години на обучение изтласква БЕ на заден план. Той се оказва необходим едва в трети курс, когато те започват клинична практика и ежедневно контактуват с носители на езика. Това поражда необходимостта през първите две години дисциплината „Български език“ да се представи по-атрактивно, да се използват иновативни методи и съответно да се създадат нови помагала с оглед на променените условия на обучение, доколкото англоезичното обучение по медицински специалности в МУ -Пловдив се налага като водещо в последните няколко години.

За огромната част от тези студенти английският език всъщност е вторичен език, през/чрез който те се обучават в България. За голям процент от студентите комуникацията на български език се свежда до упражненията в Департамента за езиково и специализирано обучение. Ето защо тези семинари трябва да бъдат на достъпно ниво, да имат практическа насоченост, да са актуални и интересни, да предлагат разнообразие чрез иновативни практики или използване на електронни технологии. Всички тези идеи са заложили в учебното помагало, чиято апробация започна в началото на месец октомври в Секцията по български език към ДЕСО и продължава към настоящия момент.

Вторият акцент на наблюденията е с методическа насоченост. В предложения доклад стратегията за постигането на езиковите компетентности на фонетично, граматично и лексикално равнище е илюстрирана чрез конкретни примери от апробираните упражнения, придружени от кратък лингвистичен анализ. Подбирането на лексиката е съобразено с факта, че чуждестранните студенти изучават медицинските дисциплини на английски език, а българският език им е необходим, за да комуникират в битовата сфера на общуване и отчасти в институционалната. Екипът на помагалото се обединява около идеята през втория академичен семестър плавно да се въведе общоупотребима лексика, свързана със здравето и медицинското обслужване. Текстовете във втората част са изцяло на медицинска тематика и са свързани с конкретните потребности на специализираното медицинско обучение. Наред с това статията представя възприетата от авторите структура на урочните единици, както и мотивацията английският език да бъде използван като посредник в процеса на обучение, но в минимална степен и само през първия семестър.

Посочените в доклада тезиси представят още един поглед върху преподаването на българския език като чужд, без да имат претенцията да теоретизират. Стремещт ни е чрез представените примери и наблюдения от преподавателската практика да споделим своя професионален опит и идеи за създаването на нов и различен тип учебно помагало, съобразено с потребностите на непрекъснато променящите се условия на обучение.

Ключови думи: апробация, български език за чужденци, медицина, комуникативен подход

Настоящата статия насочва вниманието към актуален проблем в съвременното висше образование, свързан с необходимостта в редица висши учебни заведения българският език да се изучава от чуждестранните студенти като чужд или втори (какъвто термин се налага от известно време в методическата литература по български език заради конотациите на понятието „чужд“).

Изучаването на българския език като чужд има своята богата история в българската лингвистика и в методическата литература по въпроса. Неговото начало се свързва със създаването на Софийския университет след Освобождението, с първия курс по български език за чужденци – през 1952 г. по инициатива на проф. Л. Андрейчин, с откриването на Института за чуждестранни студенти през 1963 г. През следващите години подобни институти и департаменти се разкриват в много висши учебни заведения в България и активно се създават учебници и учебни пособия, които да ги обслужват. В успешната практика на изучаването на българския език като чужд своя принос има и Медицински университет - Пловдив, в

който през 1981 г. се открива такава структура. Тя налага качествено и високоспециализирано обучение по български език за чуждестранните студенти и специализанти по медицина, което продължава и в настоящия момент. Първоначално обучението на чуждестранните студенти по медицина протича изцяло на български език.

През 1996 г. в МУ – Пловдив за първи път в България е въведено обучение по медицина за чуждестранни студенти на английски език. Първата група такива студенти е от Индия, щата Керала. В първите години обучението по медицинските дисциплини е на английски език в първи и втори курс, след което се приема, че студентите са научили български език достатъчно добре, за да продължат в стандартните за университета групи. По-късно обучението на английски език се удължава през периода на цялото следване.

След приемането на България в Европейския съюз през 2007 г. и автоматичното признаване на дипломите за висше образование на МУ - Пловдив в границите на Съюза, интересът към обучението по медицина на английски език постепенно нараства и достига своя пик. През 2010 г. в университета е разкрита и специалност „Дентална медицина на английски език“, а от 2016 започва обучение на студенти по фармация на АЕ. Тази тенденция продължава и сега. Ще посочим, че през последните две академични години: 2016/2017 и 2017/2018 в МУ - Пловдив има съответно 299 и 306 студенти по медицина на английски език; 112 и 132 студенти по дентална медицина на английски език; 9 и 9 студенти по фармация на английски език. Това поставя в нови условия обучението по български език на чуждестранните студенти в университета. Учебниците, по които се работи в подготовителните групи за чужденци, изучаващи медицина на български език, отговарят на много по-голям хорариум по дисциплината и на различни потребности на обучаемите. Те се оказват трудни и недостатъчно ефективни за студенти, които изучават български език с хорариум от 180 и 240 часа годишно съответно за специалност „Медицина“ и специалностите „Дентална медицина“ и „Фармация“. Това налага и създаването на учебно помагало, което да бъде съобразено с нуждите на чуждестранните студенти, изучаващи медицински специалности на английски език. Те след дипломирането си ще се реализират като медици извън България, вероятно в англоговорящи страни. За тях, разбира се, българският език е необходим, без езиковите им компетенции да достигат нивото, нужно на чуждестранните медици, изучаващи се на български. Пребивайки няколко години в българска езикова среда, чуждестранните студенти с професионална подготовка на английски имат потребност от езикови умения в определена насока – в битовата и в институционалната сфера. Когато започне учебната им практика в българските клиники, тази необходимост нараства – те трябва да комуникират успешно с българските пациенти и с медицинския персонал.

Съобразяването с тези потребности на англоговорящите студенти стои в основата на подхода на авторския екип при създаването на помагалото - целеше се системно въвеждане на понятия от основната българска граматика и лексика и постигане на умения за комуникация и социализация, които веднага биха могли да влязат в активна употреба.

В началото на тази академична година беше издадена първата част на помагалото „Български език за чужденци“, разработено от преподаватели в секция „Български език“ към Департамента за езиково и специализирано обучение на МУ - Пловдив и предназначено за чуждестранните студенти, изучаващи специалностите „Медицина“, „Дентална медицина“ и „Фармация“ на английски език. Екипът, разработващ помагалото, беше изправен пред предизвикателството да представи по разбираем, атрактивен и лесен начин „трудния български“ в условията на глобализация и повсеместна употреба на английския език. В тази статия бихме искали да споделим своите наблюдения от апробацията на помагалото през първия учебен семестър, като се фокусираме върху една урочна единица – Урок № 2, и следните целеви групи: I курс специалност „Медицина“ (група от 14 студенти), I курс специалност „Дентална медицина“ (група от 12 студенти), I курс специалност „Фармация“ (група от 9 студенти).

При изграждане съдържанието на уроците в помагалото беше възприета единна структура от няколко компонента: 1. Изходен диалог. 2. Представяне на граматични категории в таблици или схеми. 3. Рубрика „Разговорайте“. 4. Писмени упражнения. 5. Самостоятелна работа (писмени и комуникативни упражнения с комплексен характер). 6. Рубрика „Необходимо“ (въвеждане на лексика и фрази от ежедневно възникващи ситуации в битовата сфера на общуване). 7. Рубрика „Интересно“ (кратко поднесена информация за представители на българската култура и спорт). 8. Речник.

В методическата литература, посветена на преподаването на българския език като чужд, вижданията за използването на родния език на обучаемите като посредник са различни – няма общоприето схващане в каква степен и до кой етап от подготовката на студентите да има превод. Класическият модел на

обучение по български език като чужд избягва (дори изключва) използването на език посредник. Но промените в цялостната лингвокултурна ситуация след 2007 г. доведоха до промени в това отношение и в много от учебниците по български език за чужденци английският език се употребява като контактен при обучението (Виж например: Колева-Златева, Ж., Емилиянова, Б. *Аз говоря български*. София. Фабер, 2007; Doncheva, L., Zagorchev, M., Georgiev, D. *Learn Bulgarian the easy way*. S. Skyprint, 2007 и др.). Поради големия брой англоезични студенти в МУ - Пловдив авторите на помагалото се обединиха около решението през първия академичен семестър да бъдат преведени заглавията на уроците и диалозите, условията на упражненията, граматичните термини, кратки дефиниции и др. Аprobацията показва, че преведените думи, фрази, граматични единици или обяснения наистина са в помощ на обучаемите. В същото време те подсказват и на преподавателя до каква степен да използва английски език в процеса на обучение и така го улесняват.

Една от новите идеи в помагалото е представянето на азбуката в отделна урочна единица. По традиция запознаването на чуждите студенти с българската азбука и тук се осъществява чрез таблица, включваща паралелно представяне на буквите, транскрипция, сравнение с английските букви и звуковия им еквивалент в думи от английския език. В урока обаче освен тази таблица е представен комплекс от упражнения за четене и писане, за слушане и повтаряне на букви и думи.

По отношение на подбора на граматичните единици е спазен традиционният модел: въвеждат се частите на речта (съществително име, прилагателно име, глагол, числително име, наречие) със специфичните им граматични категории и основните морфологични категории (род, число, определеност, лице, спрежение на глагола).

При създаването и подбора на упражненията авторите са имали предвид не само граматичната и лексикалната тема на всеки урок, но и типичните грешки, които допускат чуждестранните студенти при усвояването на българския език – фонетични, граматични, лексикални, правописни. В практиката на преподаването на българския език чрез помагалото комуникативният подход има приоритет и се осъществява чрез комплексни задачи, които непосредствено следват представените граматични категории. Чрез този тип упражнения преподавателите управляват процеса на взаимодействие в общуването с обучаемите. Най-употребяваните комуникативните задачи са диалог – допълване, създаване, възпроизвеждане; разказ, обяснение, описание. Има и упражнения със ситуативно направление.

В подкрепа на този общ поглед върху методическата концепция на помагалото предлагаме кратък коментар върху втората урочна единица.

В Урок № 2 „Запознаване“ новите знания по граматика и лексиката са поднесени в няколко модула: 1. Лични местоимения и глаголят „съм“. 2. Понятие за мъжки и женски род единствено ч. и за множествено число (преди въвеждането на граматическата категория „род“). 3. Глаголят „казвам се“ и въпросът „Как се казвам?“. 4. Поздрави и учтиви изрази. 5. Етикетните форми „господин“, „госпожа“, „госпожица“, „доктор“. 6. Въпросите „Как си?“, „Кой?“.

След всеки модул следва най-напред рубриката „Разговаряйте“. Тя съдържа по няколко кратки диалога, в които трябва да се допълнят устно, на мястото на многоточията, форми на съответната граматична единица. След таблиците за личните местоимения и глагола „съм“ са предвидени четири диалога. В първия обучаемите трябва да допълнят само името си, във втория - личното местоимение за 1 л. ед. ч., в третия - формата на глагола „съм“ за 1 л. ед. ч., а в четвъртия - личното местоимение и глагола „съм“. Така е спазен принципът за постъпателност, който в началния етап на обучението – в прохождането в българския език, е особено важен. Работата с целевите групи показва, че този подход е ефективен. Ако в първия диалог студентите трябва да поставят само една дума, то в четвъртия те конструират завършени фрази и изречения. Така избягваме капана на монотонната повтаряемост на еднакви примери и провокираме студентите да се изказват на български дори в този съвсем начален етап.

В двата изходни диалога в Урок № 2 са представени съответните граматически единици и един лексикален минимум – съществителни имена и поздрави. Без да се въвежда дефинитивно граматическата категория „род“, с графически символи са разграничени съществителните „мъж, студент, преподавател, лекар, колега“, от съществителните „жена, студентка, преподавателка, лекарка, колежка“ и от „хора, студенти, преподаватели, лекари, колеги“.

мъж 	жена 	хора
студент	студентка	студенти
преподавател	преподавателка	преподаватели
лекар	лекарка	лекари
колега	колежка	колеги

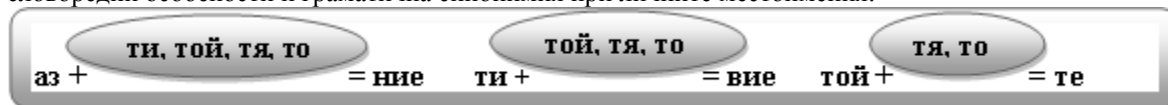
А

пробацията в целевите групи показва, че студентите бързо се ориентират в родовото разграничение на имената от мъжки и женски род, въпреки че няма как да намерят аналог в английския език.

Не е изненада, че обучаемите по-трудно разбират и усвояват учтивата форма, въведена във втория диалог. Наблюденията в целевите групи сочат, че студентите от Гърция и Турция, които следват медицински специалности на английски език (но за тях той е втори!), много по-бързо усвояват учтивата форма и почти веднага активно започват да я използват във всекидневното общуване. Това вероятно се дължи на сходни характеристики в образователните системи, както и на принадлежността на тези студенти към балканската езикова и културна общност. За студентите, които са английски граждани, учтивата форма се оказва „препъникамък“ – те имат нужда от по-продължителен период от време и от повече упражнения, преди да я разберат и усвоят.

Следващите диалози от рубриката „Разговаряйте“ са усложнени и целят надграждане чрез допълване с формите на глагола „съм“, употреба на всички форми на личните местоимения, употреба на познатите съществителни имена. Студентите като цяло успешно правят трансформациите, които имат за цел затвърждаване на уменията за комуникация на български език.

Следват дванайсет писмени упражнения. Граматичният материал се допълва със схеми за словоредни особености и граматична синонимия при личните местоимения:

Многократно в примерите от различните упражнения се тренират устно и писмено основните въпроси, въведени в този урок, и техните отговори, а едновременно с това - и трансформациите. В модула „Самостоятелна работа“ като последно упражнение е предложен наративен текст, в който на мястото на многоточията трябва да се напишат думи и форми, усвоени в урока. Препоръчително е преподавателят да постави задача този текст да се препише и редактира с актуална за всеки студент информация. Целият комплекс от писмени упражнения помага на студентите да свикнат с употребата на новите думи, фрази и граматични единици. Аprobацията показва, че те се справят успешно с по-голямата част от задачите. Затруднения срещат при задачите с граматична синонимия (местоименни форми), употребата на учтивата форма, формите за род на въпросителната дума „кой“. По идея на авторите още в този урок в диалозите и в упражненията съзнателно е въведена богата палитра от собствени мъжки и женски имена, характерни за различни етноси. Първоначално това затруднява студентите, но то е изключително ефективно от гледна точка на усвояването на фонетичните особености на българския език. Този подход дава резултат и в друга посока – обучаемите успешно се вписват в мултикултурната среда в МУ - Пловдив.

В рубриката „Необходимо“ е представен кратък диалог „Да поръчаме такси“, от който англоговорящите студенти в Пловдив имат пряка практическа необходимост. Въвеждат се нови думи и фрази: *едно такси, докъде, минута, Медицинския университет*, които се възприемат с голям интерес и веднага влизат в активна употреба.

Представените наблюдения върху втората урочна единица не изчерпват възможностите за коментар и изводи от аprobацията на учебното помагало. Като се спираме както върху наистина ефективните подходи и упражнения, така и върху тези езикови особености, които затрудняват студентите, ние представяме още една гледна точка за преподаването на българския език като чужд. Акцент в заключенията не са теоретичните обобщения, а извлеченията от аprobацията практически опит, който би могъл да е полезен в сферата на преподавателската работа с чуждестранни студенти.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Делчева, М. Паронимията с оглед преподаването на българския език като чужд. – В: Български език за чужденци. Актуални проблеми на обучението. С., 1983
- [2] Колева-Златева, Ж., Емилиянова, Б. Аз говоря български. София. Фабер, 2007
- [3] Обща европейска езикова рамка: учене, преподаване, оценяване. Варна, Релакса, 2006
- [4] Пачев, А. България и българският език в Европейския съюз. – В: Български език, 2007, кн. 1
- [5] Паскалева, Д., Павлова, А., Андонова, М., Куцарова, А. Интензивен подход в обучението по български език като чужд. – В: Научни трудове на Съюза на учените в България. Серия А. Обществени науки, изкуства и култура. Пловдив, Дом на учените.Т. III, 2017
- [6] Ставрева-Доростолска, С. Четенето с разбиране по български език като чужд за общи и академични цели с оглед на изпитната система ECL. Автореферат на дисертация за присъждане на образователна и научна степен „Доктор“. С., 2014
- [7] Тодева, Е., Чуканова, Й. Съставяне на картотека от грешки – принципи и проблеми. – В: Български език за чужденци, Актуални проблеми на обучението. С., 1983
- [8] Doncheva, L., Zagorchev, M., Georgiev, D. Learn Bulgarian the easy way. S. Skyprint, 2007